

KARJALA DJORŽA MURRAKU NÄITEID

Paula Palmeos

Soome-ugri keelte kateeder

Kalinini oblasti edelanurgas u. 180 km Moskvast lääne pool asetseb väike karjala keelesaar. Volga harujõe Djorža kaldail on viis külakest, kus elab karjalasi.

Enne Teist maailmasõda oli Djorža mail üheksa karjala küla. Sõda sai siinseile karjalastele saatuslikuks: inimesed pillutati laiali, nende eluasemed hävitati. Pärast sõda tuli tagasi ainult väike osa endistest elanikest, sest ühed olid surnud, teised jäänud uude elukohta. Nõnda ehitatigi üles üksnes viis väikest küla.

Millal karjalased on Djorža äärde asunud, pole praegu täpselt teada. Võib üksnes oletada, et see toimus hiljemalt XVII sajandi esimesel poolel või keskel, kui pärast Stolbovo rahulepingut, mille järgi nende elualad jäid rootslaste valdusse, hakkasid karjalased massiliselt Sise-Venemaale rändama — Tveri ja Novgorodi aladele.

Djorža karjalaste hulgas on säilinud mingi ähmane traditsioon sellest, kuidas sinne kauge karjalaste saareke on tekkinud. Esimese keeleteadlasena 1912. a. viis päeva Nouvois viibinud Juho Kujola ütleb oma reisikirjelduses olevat kuulnud, et «suures Karjalas» olnud esiisadel «oma Karjala kuningas», kes oli neid kaardimängus «Vene kuningale» kaotanud ja nõnda on nad siia Venemaa legendikele sattunud.¹

Tänapäevalgi teatakse jutustada, et mõisnik vahetanud jahi-koera vastu või kaotanud kaardimängus üheksa karjala peret. Nad toodud siia ning asustatud Djorža kaldaile, kus neist tekkinud üheksa küla. Praeguste karjalaste fantaasias on inimpõlv tagasi olnud kuningate asemele mõisnikud astunud. Kuid meie parima keelejuhi Maria Leptšikova teada toimunud see kuningate ajal — väga ammu: *šiloin oadih korlit, ei cuarit, konž miät proigraidih müttüllü bairilä* 'siis olid kuningad, mitte tsaarid, kui

¹ P. Virtaranta, Juho Kujola, karjalan ja lyydin tutkija, Helsinki 1960, lk. 74.

meid kaartidega maha mängiti mingisugusele mõisnikule'. Pole põhjust seda rahvapärimust ajalooliseks faktiks pidada, kuigi siin ehk teatud tõetera sisaldub, vähemalt selles mõttes, et karjalased olid neis paigus uustulnukad. Oma külad ehitasid nad jõekaldaile, nagu need olid olnud veekogude lähedal nende endisteski asukohtades Laadoga rannamail ja Karjala maakitsusel.

Praegu elab Džorža ääres vähe karjalasi. Vanem põlvkond on kakskeelne: nad kõnelevad nii karjala kui vene keelt. Siinjuures polegi alati võimalik kindlaks teha, kas on tegemist täieliku või osalise bilingvismiga, sest ühed (eriti naised) kõnelevad paremini karjala keelt, teised vene keelt. Hästi kõneleb karjala keelt u. 150 keskea ületanud inimest. Nooremad valdavad seda teatud määral: nad saavad sellest aru, oskavad ka ise igapäevaseist lihtsamaist asjust mõnevõrra kõnelda, ent nende sõnavara on üsnagi piiratud. Sageli ei tea nad sõnade täpset tähendust ega suuda alati korrektselt grammatilisi vorme moodustada. Tihtilugu aga armastavad nad end karjalasteks nimetada, kuigi tegelekult keeleladsa on venelased.

Džorža murrak on päriskarjala murderühma kuuluva Kalinini murde üks murrakuid, kuigi siinseid karjalasi lahutab lähimaistki karjala küladest umbes sajakilomeetrine vahemaa. Teiste Kalinini oblasti karjalaste olemasolu küll teatakse, kuid läbikäimist nendega ei ole. Et sinne murrak on kaua arenenud teistest karjala murretest isoleerituna, esineb selles omapäraseid jooni, mida mujal ei leidu. Neist on vahest kõige iseloomulikumad vokaalide lõpu- ja sisekaod.

Lõpukaole on allunud kõik vokaalid sõna lõpus, välja arvatud diftongilised juhul (nagu *lihua* ~ *lihu* (part.) 'liha'). Näit. *lang* 'lõng' (vrd. krjV *langa*), *maid* 'piim' (krjV *maido*), *kirp* (krjV *kirppu*), *veič* 'nuga' (krjV *veičči*), *meč* 'mets' (krjV *meččä*), *paremb* 'parem' (krjV *parembi*), *noštai* 'tõstja' (krjV *nostaja*), *emänd* 'perenaine' (krjV *emändä*), kuid ka: *mèž* 'mesi' (krjV *mèži*), *šõb* 'lapsesärk' (krjV *šõba*), *kül* 'küla', *vib* 'vibu' jne. Sisekadu on tabanud lühikeste järgsilpide vokaale, kui järgnev silp on pikk. Näit. *kukzet* 'kukekesed' (kuid: *kukkoñ* 'kukeke'), *hambhat* 'hambad' (*hammaš* 'hammas'), *karbot* 'jõhvikad' (*karbañ* 'jõhvikas'), *kadjat* 'kadakad' (*kadai* 'kadakas'), *šüäljät* 'sööttjad' (*šüättäi* 'sööttja'), *lendelmäh* 'lendlema' (*lendien*), *elmäh* 'elama' (*elan* 'elan')² jne.

Taolised lõpu- ja sisekaod näikse olevat päris hilised. Vististi polnud need veel toimunud, kui J. Kujola Nouvois käis. Kahjuks

² Vt. lähemalt P. P a l m e o s, Pilk kõige lõunapoolsemale karjala murrakule. — ESA 11, Tallinn 1965, lk. 218—221; P. P a l m e o s, Über den Vokalismus der zubcover Mundart des Karelischen. — СФУ 1966, nr. 1, lk. 2—4; P. P a l m e o s, Über die südlichste karelische Mundart. — Congressus secundus internationalis fennougristarum Helsingiae habitus 23.—28. VIII 1965, Pars I, Helsinki 1968, lk. 377—380.

pole allakirjutanul võimalust olnud Helsingis olevate Kujola materjalidega tutvuda. Kuivõrd võib otsustada trüki ilmunud lausekatkendi järgi, oli sõnades *šuuressša Karjalašša* vokaal käändelõpus püsinud ja *karjalazen korolin*³ sõnaseesmisel *a* ja *o* säilinud. Praegu kõneldavas murrakus oleks *šuwreš* ja *karinzen korlin*. Muuseas on Kujola tähendanud, et ta märkas (1912) erinevust noorema ja vanema põlve hääldamises.⁴ Mis laadi see erinevus oli, jätab ta mainimata.

Allpool esitatakse kuuldeliselt ülestähendatud keelenäidetena folkloristlikke tekste — neli loomajuttu ja suviste ekspeditsioonide jooksul (1964—1968) kogunenud 25 vanasõna. Muinasjutud on kirja pandud kahelt jutustajalt — Maria Leptšikovalt Semnovskoi külast ja Hodar Tumanovilt Vassiljevskoi külast. Esimeselt pärineb ka 18 vanasõna, ülejäänud on Nouvoi külas elunevalt Katt Pribõlovalt (= K. P.), Fenja Tsarjovalt (= F. Ts.) ja Klavdia Pribõlovalt (= Kl. P.).

Kukeke ja kassike

el'ettih mečš̄ kukkoñ i kažiñ. ol' heil' pikrañ peřt'ín, peřt' üks_iknañ. kaž nadu-maič mǎñ meččáh, tuwv kukzeļ šūwv. a kukzeļ šanow kaž: «el' avua iknu ni_keļ, a to šiwn vījäh!» kaž vikon ei tullun, a kukkoñ tahtow šūwv. rēb tījušt, čto el'āw kukkoñ i kažiñ tǎš kodzeš. rēb tul' kod'zelli i muañilow kukošt: «avua ikkun i kačah tǎñ pihā! miā toin šiwn herneht.» kukkoñ ruad', što hānel' tuadih herneht. i ojend piähün iknašt. a rēb i hvař hānen. i lǎkš kandmah meččáh. a kukkoñ ōriw: «kažiñ, kažiñ, miwn rēb vei!» haikkaw kukkoñ. kažiñ kuwlušt kukon iānd, i hüppūw mij_ōt vāgiā. tavoř revon. kisk kukzeē revold, toi kod'ih. kažiñ zarviw itkmāh. «vet' šanoin, el' avu iknu, a to viāw rēb šiwn.» kaž tōž toi šūāmišt' kukzeļ. šūādih, naškičettih magumah, kaž kiwguļ, a kukkoñ i ltpuwl. muattih, muattih kukkoñ ed kažiñ, a šīd havačičettih, tuaš tahtah šūwv. šūwv ei mid. kaž tuaš mǎnōw meččáh, ečñāh šūāmišt. tuaš kukzeļ šanow: «el' kač iknah, a to viāw tuaš rēb.» kukkoñ ei kuwnnellun kažišt. rēb tuaš tul' hānel' l'ü, kukzelli. «avu ikkun,» rēb šanow, «avu ikkun!» a kukkoñ i avai. rēb hvař i šōi kukzen. viāl' hiān ei možennun haikkua kažzeļ. kažiñ tul' kod'ih, kukošt eij_ow. itk, itk kažiñ. ūhel' el'i pāh. i kaž uid' kül'āh, omah kod'ih, miš jīāl' el'. emānd ruad', što tul' kažiñ kod'ih. a kukkoñ ei tullunnun.

Semnovskois
15. VII 1966

M. Leptšikova (sünd. 1898)

³ P. Virtaranta, *op. cit.*, lk. 74.

⁴ Sealsamas, lk. 57.

Elasid metsas kukeke ja kassike. Oli neil väike tareke, tare üheaknaline. Kass otsustas minna metsa, tuua kukekesele süüa. Aga kukekesele ütles kass: «Ära ava akent kellelegi, muidu sind viiakse ära!» Kass kaua ei tulnud, aga kukeke tahab süüa. Rebane sai teada, et elab kukeke ja kassike selles majakeses. Rebane tuli majakese juurde ja petab kukekest: «Ava aken ja vaata siia õuele! Ma tõin sulle hernest.» Kukeke rõõmus, et talle toodi hernest. Ja sirutas peakese aknast. Aga rebane haaraski tema ja hakkas kandma metsa. Aga kukeke kisendab: «Kassike, kassike, rebane viis mu.» hüüab kukeke. Kassike kuulis kuke häält ja jookseb kõigest jõust. Sai kinni rebase. Kiskus kukekesel rebaselt, tõi koju. Kassike hakkab nutma: «Ma ju ütlesin, ära ava akent, muidu viib su rebane.» Kass tõi ka süüa kukekesele. Sõid, heitsid magama, kass ahju peale, aga kukeke õrrele. Magasid, magasid kukeke ja kassike, aga siis ärkasid, jälle tahavad süüa. Süüa pole midagi. Kass läheb taas metsa süüa otsima. Ütleb taas kukekesele: «Ära vaata aknasse, muidu viib taas rebane.» Kukeke ei kuulanud kassikest. Rebane tuli taas tema juurde, kukekesel juurde. «Ava aken.» ütles rebane, «ava aken!» Aga kukeke avaski. Rebane haaras ja sõi kukekesel. Enam ta ei saanud hüüda kassikesel. Kassike tuli koju, kukekest ei ole. Nuttis, nuttis kassike. Üksi elada on paha. Ja kass läks külla, oma koju, kus enne elas. Perenaine rõõmus, et tuli kassike koju. Aga kukeke ei tulnud.

Taat ja rebane

el'ettih uroš ed naiñ. a naizel̄ tahottaw hüvi saku, pal'tu vorotnikan̄ken. kaik̄ urhold pakkuw naiñ. «oš miwl̄ hüv od'owž, štob ois̄ revon vilal̄!» a uroš hänen naizen torguič. ajel' ül'č külää, kül'i müten juabl̄okoiñken i gruwiñken. a konž i šel'd'iñken i kalañken.

ka läks uroš aimah hebzel̄, gordah oštмах kalu. tul' gordah, män lafkah i ošt pučin kalu i läks kod'ih aimah. ajaw mečči müten uroš i kaččow, vönüw rēb dorgal̄lu. uroš ruad', što vönüw rēb tapet̄ i šanow: «ka konž liänöw naizel̄ hüv pal't, i omblem̄ revom mehal̄.» a rēb prit'efvič, čto olen tapet̄. a rēb ol' eloš, a ruaduč kuin tapet̄. uroš hvač̄ revon i pañ regeh. kač̄ hänen tulpañ. ka ajaw uroš kod'ih mečči müten. a tagukš ei kač, mid̄ rēb ruadaw. hiän duwmaiččow, čto rēb vönüw. a rēb on hitroi, nowž tulpan̄ ald, avai pučin kalañken kumbañ ol' i fuřaiččow kaloi dorgu müten. a uroš ei kačah tagukš. ajaw i ajaw. a rēb fuřaiččow i fuřaiččow kanzi i fuřaič̄ kaik̄ šub. jäi puč̄ tühj. rēb kač̄ tulpañ pučin, a ič̄ kočaht poiš̄ reješt̄ i davai- kaloi keřimäh. keřiäw kaik̄ kalat, uid' omah norah. istuw noraš, šüäw ed šüäw kalašt̄. dojid' uroš kod'ih. šanow naizel̄: «öw, müțzen mi šiwl̄ dobran toin. kogonzen revon. šuwř rēb. šiwl̄ liänöw vorotnik pal'tah.» naiñ ruad', tul' rejellü, a reješ̄ ni rebu ni kalu. kuin zařviw itkmäh. uroš põl'l'äšt̄, mid̄ zařiwl̄ naiñ. hüppüw naizel̄lu: «mit ši itel'?» — «kuin ei itki? reješ̄ ni mid̄ eij_o, ni rebu, ni

*kalu.» uroš kačaht. prawd, eij_o. tož da-vai itkmäh. i seiča-s
itkitäh molemmat.*

ka kuin reb hiät muañit. ennen aegu ei pīj ni_mid duwmaiij.

21. VII 66.

M. Leptšikova.

Elasid mees ja naine. Aga naine tahab head mantlit, palitut kraega. Kõik mehelt palub naine. «Osta mulle hea rõivas, et oleks rebase karvaga!» Aga tema, naise mees kauples. Sõitis piki küla, mööda küla õuntega ja pirnidega, aga vahel (millal) ka heeringa ja kalaga.

Vaat läks mees hobusega sõitma, linna kala ostma. Tuli linna, läks poodi ja ostis püti kalu (kala) ja hakkas koju sõitma. Sõidab mööda metsi mees ja vaatab, lamab rebane tee ääres. Mees on rõõmus, et lamab tapetud rebane ja ütleb: «Vaat kui saab naisele hea palitu, ja õmbleme rebase nahaga.» Aga rebane teeskles, et olen tapetud. Aga rebane oli elus, aga tegi end kui tapetud. Mees haaras rebase ja pani rekke. Kattis ta kasukaga. Vaat sõidab mees koju mööda metsi, aga taha ei vaata, mida rebane teeb. Ta mõtleb, et rebane lamab. Aga rebane on kaval, tõusis kasuka alt, avas püti kaladega, mis oli ja loobib kalu teed mööda. Aga mees ei vaata taha. Sõidab ja sõidab. Aga rebane loobib ja loobib kalakesi ja loopis kõik viimseni. Jäi tühi pütt. Rebane kattis püti kasukaga, aga ise hüppas ära reest ja kalu korjama. Korjab kõik kalad, läks oma urgu. Istub urus, sööb ja sööb kalakest. Jõudis mees koju, ütleb naisele: «Oo, missuguse vara ma sulle tõin, terve rebase. Suur rebane. Sul saab krae palitule.» Naine rõõmus, tuli ree juurde, kuid rees ei rebast ega kala. Kui hakkab nutma. Mees kohkub, mida naine röögib. Jookseb naise juurde: «Mis sa nutad? — «Kuidas mitte nutta? Rees pole midagi, ei rebast ega kala.» Mees vaatas. Tõsi, ei ole. Ka nutma. Ja nüüdki nutavad mõlemad.

Vaat, kuidas rebane neid pettis. Enneaegu pole tarvis midagi mõelda...

šuañin

*el'ettih ukk_ed aķ eij_ollun heil' lihua. aķ i šanow ukol':
«ukk_õ, eij_ow lihua. mänzīt meččäh, mož löwdžit šiäl' lihua,
toižit kod'ih.»*

*ukk_ot kirohen, i läks meččäh. kävel', kävel', kačcow, vönüw
kondi maguw kondi. kirohen šai vüan keššešt, i leikkai kondi_lad
jallaā, magul'zeld. i läks jallañken kod'ih. tul' kod'ih. «na, aķ
šiwl_lihul!»*

*nu hiän nahkan snim i and akañ keitti. aķ pañ kei'mäh, kiw-
gun zatop i pañ kei'mäh.*

*kondi kuin havaččih, kačcow, jalgu eij_ow. rubei nuwhetmah
i jäl'gi müten ukon läks aštma. i tul' hiän täh kül'äh. nu kaikin
šub põl'l'äššüttih. narot põl'l'äššüttih, a hiän aštuw kohadit
ukollu akaalu. i prigürivaiččow: «skrip, skrip, moja. naga. pa
pereulkam skrip, naidu. ... löwän ukon_akan i šüän.» ukk_ed
aķ dogdittih, põl'l'äššüttih, što aštuw kondi. aķ nowž kiwguñ,*

ukk_õ kirvhen, nowž pert'in pil'.kondi avai oven, avai zaslonkan, šai lihan, prilazi-л ~ pañ jalgah lihan, träpkaš šid lihan omah jalgah. i läks ašmah pois. oven kuin avai, a uk šial', ka kun kirvehel kun andaw piäd vaššen, piän leikkai i kondin tap.

i jäi lihu heil' akanken. i ruvettih keitmäh lihu.

Vassiljevskois
24. VII 67.

Hodar Tumanov (sünd. 1887)

Muinasjutt

Elasid taat ja eit. Ei olnud neil liha. Eit ütlebki taadile: «Taat, oo, ei ole liha. Läheksid metsa, ehk leiaksid seal liha, tooksid koju.»

Taat võttis kirve ja läks metsa. Käis, käis, vaatab, lamab karu, magab karu. Kirve sai vöö vahelt ja löikas karul jala, magajalt. Ja läks jalaga koju. Tuli koju. «Säh, eit, sulle liha!»

Noh, ta nülgis naha ja andis eidele keeta. Eit pani keema. Ahju küttis ja pani keema.

Karu kui ärkas, vaatab, jalga ei ole. Hakkas nuuskima ja taadi jälgi mõõda hakkas tulema. Ja tuli ta sinna külla. Noh, kõik ehmusid. Rahvas ehmus, aga tema tuleb otse taadi-eide juurde. Ja räägib: «Kopp, kopp, mu jalg, piki põiktänavaid kopp, leian... leian taadi-eide ja söön.» Taat ja eit märkasid, ehmusid, et tuleb karu. Eit tõusis ahjule, taat võttis kirve, tõusis põõningule. Karu avas ukse, avas ahjupleki, sai liha, pani jala külge liha, sidus räbalaga liha oma jala külge ja hakkas ära minema. Kui ta ukse avas, aga taat seal vaat kui kirvega kui annab vastu pead, löikas pea ära ja tappis karu.

Ja jäi liha neil eidega ja hakkasid liha keetma.

Tüdruk ja karu

el'ettih uroš ed naiñ. ol' heil' kakš tüt'öšt'. tützet lähtittih mañčikkah, i üäkšüttih. kävel'd'ih, kävel'd'ih mečči müten, kod'ih ei šuanun löwdi. kačtah, šial' löwvettih kod'in, pohod'iw kod'zeh, pahaččan kod'in. mändih šin, šial' istuw kondi. kondi issuñ heidäh šüämäh. hüä äijäl'd' jo põl'l'äššüttih. a jo ol' üä. jäñ magumah.

huamnekšeñ nowštih. pañ heil' šuwv. üks šoi hüvin, a toiñ eij_äijäl'd'. kondi šanow tützil, ühel šanow: «šia lähet kod'ih, a ši jäñ miwñken.» a tam tüt't'ön šanow: «en tijä, mišš_on kod', dorgu en tijä.» a kondi šanow: «mi dorgan juhtan. täd tropašt müten lähet i dogdit omuš kül'i.» prošt'ičettih, itkittih hüä vähzen. kondi juahuñ tropzen. i tam tüt't'ön läks. a tam tüt't'ön, toiñ jäi kondiñken.

tul' tam tüt't'ön kod'ih. nu šanow tuatollah i muamollah, miš hiän ol'. täš tuat i muam šanottih kaikeñ küläl i kaikin lähtittih ečmäh. a tüt't'ön ei löwdän tät tropašt. kaikeñ küläl ečittih. a löwdi ei šunun.

nu el'ettih hūā kondiŋken mōn vuat. a šīd tūt'l'ōñ i šanow kondi: miš, laš miwn gošt'ih tuatollu i muomollu.» a kondi i šanow: «a kuin mi šiwn löwvān? vet' kül' on šuw!» a tūt' šanow: «a miā šuaričen nām p'lat'jat, kumbzet miwl ollah i nowžen katokšēl.» kondi soglašših. pañ kondi gošt'inčua hänel'. juahut hänel' t'ropzen i läks kod'ih aštmah. tul' hiän kod'ih. tuattoh i muamoh hänen šřetittih. äijäl'd' oldih ruad', što hiän tül'.

sobrič kaič narod küžel'mäh, kuin ši ei'it, miš ši šoit. i händ ei tahot laški jarel'l'äh. i šantah: «el' män!» i hiän šän, što mi nowžen katokšēl, tāmān . . . ka muaziš p'lat'joiš a leikattih šuwren pakšun koivun. šiloin oldih levid p'lat'jat. noššettih katokšēl. šeišettih, ruavettih šilmät i ņokan i käžit kuin iñehmzel'.

kondi vuat, vuat, tūt'ōst' eij_ow. i läks tūt'ōst' vaššen. vjd mečāšt i kaččow, tūt'l'ōñ katokšēl šeižow. i kondi äijäl'd' jo ruad', zafeve-l golosom i nowž kahe.l jalgua i hüpül' läks hüppimäh. tul' täl'l'üā kojilua i läks nowžmah katokšēl. hvaš tāmān tützen katokšēl. ei šuanun pidiä. katokšēl hiän laŋgei muah, a tām čurk hänen pi.l, piām_pil, i taṗ.

i jäi tūt'l'ōñ el'mäh tuatoŋken i muamoŋken.

24. VII 1967.

Hodar Tumanov

Elasid mees ja naine. Oli neil kaks tütrekest. Tüdrukukesed läksid maasikale ja eksisid. Käisid, käisid mööda metsa, koju ei suutnud leida. Vaatavad, seal leidsid majakese, sarnaneb majakesega, vilets majake. Läksid sinna, seal istub karu. Karu pani nad istuma sööma. Nad ehmusid juba väga. Aga oli juba öö. Jättis magama.

Hommikul nad tõusid. Pani neile süüa. Üks söi hästi, aga teine mitte-palju. Karu ütleb tüdrukukestele, ühele ütleb: «Sina lähed koju, aga sina jääd minuga.» Aga see tüdrukukene ütleb: «Ma ei tea, kus kodu on, teed ei tea.» Aga karu ütleb: «Ma juhatan tee. Seda rajakest mööda lähed ja märkad oma küla.» Nad jätsid jumalaga, nutsid vähekesi. Karu juhatas rajakese ja see tüdrukuke läks. Aga see tüdrukuke, teine jäi karuga.

Tuli see tüdrukuke koju. No ütleb oma isale ja emale, kus ta oli. Siin isa ja ema ütlesid kogu külale ja kõik läksid otsima. Aga tüdrukuke ei leidnud seda rajakest. Kogu külaga otsisid, aga ei suutnud leida.

No elasid nad karuga mitu aastat. Aga siis tüdrukuke ütlebki karule: «Miša, lase mind külla isa ja ema juurde.» Aga karu ütlebki: «Aga kuidas ma sind leian? Küla on ju suur!» Aga tüdruk ütleb: «Aga ma panen need riided, mis mul on, ja tõusen katusele.» Karu nõustus. Karu pani talle küla-kosti, juhatas talle rajakese ja hakkas koju minema. Ta tuli koju. Isa ja ema võtsid teda vastu. Nad olid väga rõõmsad, et ta tuli.

Kogunes kõik rahvas küsima, kuidas sa elasid, kus sa sõid. Ja teda ei tahetud tagasi lasta. Ja nad ütlesid: «Ära minel!» Ja tema ütles, et ma tõusen

katusele, selle... vaat niisuguseis rõivais. Aga nad lõikasid suure jämeda kase. Siis olid laiad rõivad. Nad tõstsid katusele, panid seisma, tegid silmad, ja nina ja käed nagu inimesel.

Karu ootas, ootas, tüdrukukest ei ole. Ja läks tüdrukukesele vastu. Tuli metsast välja ja vaatab, tüdrukuke seisab katusel. Ja karu oli juba väga rõõmus, hakkas kõvasti röökima ja tõusis kahele jalale ja jooksupanid jooksma. Tuli selle maja juurde ja hakkas tõusma katusele. Haaras selle tüdrukukese katusel. Ei suutnud hoida. Ta kukkus katuselt maha, aga see palk tema peale, pea peale ja tappis.

Ja jäi tüdrukuke elama isa ja emaga.

Vanasõnu

1. *biriju vet̄ et ud'erž.*
2. *eij_ow žen verdu muaḷ, mi on muan_aḷ.*
3. *eliš kaik šub niät i kaiken jütüt šüät.*
4. *goř ei kävel' peadu müt'en, a meid müt'en* (F. Ts.).
5. *huavašt koivu et ruaw.*
6. *hüvi viikon muisat, a pahu ni_konž et unah.*
7. *kal eččiw, miš šüvemb, inehmiñ miš paremb* (K. P.).
8. *kaži el' jät vardeimah kalu* (K. P.).
9. *laišk ruadu varjaw.*
10. *laisan ræg dorgaḷ ei jä.*
11. *lepäšt koivu et ruaw.*
12. *muateš̄ kegu et noš.*
13. *mütüš̄ kand, moižet i otroskat (mützet ič olem, moižet i lapšet.* F. Ts.).
14. *õm on omemb kaikki.*
15. *pahu ruaduš̄ el' kitlič, a hüvi ruaduš̄ el' kuajič* (F. Ts.).
16. *piäñet lapšet, piän hual', šuwret lapšet, šuwř hual'* (Kl. P.).
17. *poč muištaw, miš šüätettiuh, ei muiš, miš duidih.*
18. *rahah varoin hawwašt el' kaew, ič ožawvut šin.*
19. *ruad inehmišt' ei_rik.*
20. *šüä, el' varai, a ruaw, el' čäräi.*
21. *teräw kirveš̄ löwdäw kiven.*
22. *tiķ on kirjaw, a miän el'änd kirjuavemb* (K. P.).
23. *vač eij_ow zirkaḷ (mid šüät, räčnäḷ on katet).*
24. *vet̄ šagimb vet̄.*
25. *viarašt òt žen verd, mi mahtuw šil'mäh.*

1. Voolavat vett sa kinni ei pea.
2. Ei ole nii palju maa peal kui maa all.
3. Elades kõike näed ja kõiksugust sööd.
4. Onnetus ei käi põldu mööda, vaid meid mööda.
5. Haavast sa kaske ei tee.
6. Head mäletad kaua, aga halba ei unusta ialgi.

7. Kala otsib kus sügavam, inimene kus parem.
8. Kassi ära jäta kala valvama.
9. Laisk kardab tööd.
10. Laisa (hobuse) regi ei jää teele.
11. Lepast sa kaske ei tee.
12. Magades sa kuhja ei tõsta.
13. Milline käänd, sellised võsud (millised ise oleme, sellised ka lapsed).
14. Oma on kõigist omam.
15. Paha tehes ära kiitle, head tehes ära kahetse.
16. Väiksed lapsed, väike mure, suured lapsed, suur mure.
17. Siga mäletab, kus söödeti, ei mäleta, kus peksti.
18. Rahva (~ inimeste) jaoks auku ära kaeva, ise satud sinna.
19. Töö inimest ei riku.
20. Söö, ära karda, kuid tööta, ära riidle.
21. Terav kirves leiab kivi.
22. Rähn on kirju, kuid meie elu on kirevam.
23. Kõht pole peegel (mida sööd, on särägiga kaetud).
24. Veri on paksem kui vesi.
25. Võõrast võta niipalju, kui mahub silma.

ОБРАЗЦЫ ДѢРЖСКОГО ГОВОРА КАРЕЛЬСКОГО ЯЗЫКА

Паула Пальмеос

Кафедра финно-угорских языков

Резюме

Носителями Дёржского говора карельского языка являются пять деревень РСФСР Калининской области Зубцовского района, которые расположены в 180 километрах южнее от Москвы, на реке Дёржа, которые составляют островок карельского языка. На этом говоре хорошо говорят представители старшего поколения, около 150 человек, которые все двуязычные — владеют карельским и русским языками. Здешний говор близок к Калининскому диалекту. Но так как он долгое время развивался изолированно от других карельских диалектов, в нём имеются разные своеобразные черты, которые не известны в других карельских диалектах. Автор, главным образом, останавливается только на явлениях синкопы и апокопы.

Тексты приведены в фонетической транскрипции. По своему содержанию они фольклорные: четыре сказки о животных от двух информаторов, а также 25 пословиц. Все тексты переведены на эстонский язык.

SPRACHPROBEN DER DJORŽA-MUNDART DES KARELISCHEN

Paula Palmes

Lehrstuhl für Finnisch-Ugrisch

Zusammenfassung

Die Dzorža-Mundart des Karelischen spricht man in der Sowjetunion, im Rayon Zubcov der Kalininer Oblast etwa 180 km westlich von Moskau an den Ufern des Flüsschens Dzorža in fünf Dörfern, die eine kleine karelische Sprachinsel bilden. Gut sprechen dort Karelisch nur ungefähr 150 ältere Dorfbewohner, die alle zweisprachig sind — sie sprechen sowohl Karelisch als Russisch. Die hiesige Mundart gehört zu dem Kalininer Dialekt des Karelischen, doch hat sie sich schon längere Zeit von dem übrigen karelischen Sprachgebiet abgesondert entwickelt und deshalb hat sie sich einige eigentümliche Züge angeeignet, die anderswo nicht vorkommen. Die Verfasserin nennt von diesen nur zwei besonders charakteristische — die Apokope und die Synkope.

Als Sprachproben werden während der Forschungsreisen in fonetischer Transkription aufgezeichnete folkloristische Texte — vier Tiermärchen von zwei Erzählern und 25 Sprichwörter mit estnischen Übersetzungen vorgelegt.